

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, доцента
Дяченко Марії Дмитрівни
на дисертаційне дослідження Рагіної Жанни Михайлівни
«Підготовка майбутніх іноземних спеціалістів-медиків
до професійного спілкування»,
поданого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

1. Актуальність обраної теми

Важливим чинником розбудови державності України на сучасному етапі та становлення її як рівноправного партнера у створенні світового освітнього простору є розширення міжнародної діяльності українських ВНЗ через організацію навчання у них іноземних студентів. Інтернаціоналізація вищої освіти й відкритість українського суспільства є своєрідними каталізаторами проблеми мовленнєвої підготовки майбутніх іноземних спеціалістів в умовах полікультурного середовища та міжкультурної комунікації.

Підвищення якості професійної підготовки іноземних студентів – майбутніх медиків, формування в них практичних умінь та навичок потребує подальшого вирішення проблеми вдосконалення організації навчального процесу, підвищення педагогічної майстерності викладачів. З огляду на це, дисертація Рагіної Жанни Михайлівни як узагальнення набутого досвіду підготовки майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування є актуальним та перспективним науково-педагогічним дослідженням – глибоким і логічним за змістом та цілісним і досконалим за якістю виконання; має безумовну теоретичну значущість та практичну цінність.

Актуальність теми роботи посилюється суперечностями, чітко окресленими дисертанткою, розв'язання яких передбачає створення науково

обґрунтованих та експериментально перевірених у дослідженні організаційно-педагогічних умов.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їхня достовірність

Наукові положення, висновки та пропозиції, сформульовані Ж. М. Рагіною в дисертації, є чіткими й обґрунтованими, послідовними та логічними, змістовними й аргументованими. Високий ступінь достовірності та переконливості результатів дослідження забезпечується оптимальною дослідницькою методологією; комплексним застосуванням теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження; широтою й різноманітністю опрацьованої джерельної бази, що включає законодавчі, нормативно-методичні документи в галузі вищої освіти, наукові розвідки українських та зарубіжних учених і нараховує 303 джерела, серед яких – 31 зарубіжне видання, що свідчить про ґрунтовне опрацювання проблеми й наукову зрілість дисертантки.

Ґрунтовність наукової праці Ж. М. Рагіної підкреслюється можливістю відтворення педагогічного досвіду з вирішення окресленої проблеми у вітчизняних ВНЗ, свідченням чого є чотири довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження (с. 284–290).

Детальне ознайомлення з текстом дисертації дає підстави стверджувати, що підхід її автора до процесу підготовки майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування відзначається фундаментальністю, цілісністю і новаторством.

Дисертаційна робота – чітко структурована, характеризується логічністю викладу, якісним оформленням наукового апарату роботи, глибокою продуманістю, збалансованістю текстового та графічного матеріалу і підпорядкована реалізації основних завдань дослідження.

У першому розділі дисертації – «Теоретичні основи підготовки майбутніх іноземних спеціалістів-медиків у вищих медичних навчальних

зкладах України» – розкрито особливості професійного спілкування медиків (с. 19–36); наведено дефініції понять «спілкування» та «професійне спілкування», вказано на його функції: інформаційно-комунікативну, інтерактивну і перцептивну (с. 22–24) з проекцією на майбутню фахову діяльність іноземних спеціалістів-медиків; окреслено типи мовленнєвого спілкування медиків: основне, допоміжне, okazionale, фатичне (с. 25–26) та види професійного спілкування спеціаліста-медика: «лікар – пацієнт» (або «провізор – пацієнт, відвідувач аптеки»); «лікар – родичі хворого» («провізор – родичі хворого»); «лікар – допоміжний медичний персонал» («завідувач аптеки – провізори різних посад»); «лікар – лікар, колега» («провізор – провізор») (с. 32–33); з’ясовано сутність і структуру готовності майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування (с. 36–53) та виокремлено й охарактеризовано базові компоненти готовності студентів-медиків до професійного спілкування: мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивний (с. 43–50) та їхнє змістове наповнення (с. 51); висвітлено вітчизняний і зарубіжний досвід підготовки майбутніх іноземних спеціалістів-медиків (с. 53–65), зокрема охарактеризовано основні концепції та провідні технології, які використовуються у процесі загальної мовної підготовки й підготовки до професійного спілкування в окремих країнах Європи, США та поступово починають впроваджуватися в українських вищих навчальних закладах (с. 58–61); чітко окреслено нормативно-правову базу, що регулює процес навчання іноземців в Україні (с. 62).

Дисертантка підкреслює важливість пошуку ефективних шляхів поліпшення якості підготовки іноземних студентів до професійного спілкування в умовах скорочення навчального часу, акцентуючи увагу на необхідності ретельного відбору навчального матеріалу з орієнтацією на майбутню професійну діяльність іноземних студентів-медиків та розробки спеціальної педагогічної моделі професійної підготовки іноземних громадян у вищих медичних навчальних закладах України (с. 19).

Авторка стверджує, що готовність іноземного студента-медика до професійного спілкування здатна забезпечити його конкурентоспроможність як майбутнього фахівця (с. 52), оскільки професіоналізм фахівця цієї галузі залежить, насамперед, від його готовності до комунікативної взаємодії, знання специфіки професійного спілкування, вміння вести діалог й у зв'язку з цим дисертантка наголошує на важливості професійного розвитку особистості майбутнього медичного працівника, зокрема усвідомленого розуміння ним особливостей медичного дискурсу.

Поданий на с. 37–41 аналіз ключових понять дослідження «готовність», «готовність до професійної діяльності» й результати вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду фахової підготовки майбутніх іноземних спеціалістів-медиків надали дослідниці змогу сформулювати авторське розуміння готовності майбутніх спеціалістів-медиків до професійного спілкування – як цілеспрямований процес освоєння ними сукупності комунікативних вмінь, навичок та певних дій, що забезпечують їм можливість продуктивної взаємодії з пацієнтами: освоєння способів пошуку, переробки й обміну професійно значущої інформації, розвитку навичок професійного спілкування, усвідомлення специфічних особливостей професійної взаємодії, освоєння норм професійної культури (с. 52–53).

У другому розділі – «Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування» – обґрунтовано концептуальну модель формування готовності майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування (с. 69–85), що заслуговує на особливу увагу. В моделі окреслено наукові підходи (професійно спрямований, особистісно орієнтований, комунікативно-діяльнісний); вказано принципи модернізації професійної підготовки викладачів вищої школи (мовної спрямованості, наочності, комунікативної взаємодії, ситуативно-тематичної організації навчання, інтеграції навчання, змісту спеціальних дисциплін, індивідуалізації й диференціації); охарактеризовано визначене в авторській концептуальній моделі навчально-

методичне забезпечення процесу формування готовності майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування (с. 86); висвітлено основні критерії та показники (с. 88–91) для оцінки рівня сформованості структурних компонентів готовності майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування; визначено організаційно-педагогічні умови забезпечення ефективності реалізації всіх елементів розробленої моделі на кожному етапі (мотиваційно-когнітивному, комунікативно-орієнтованому, професійно-моделюючому) формування готовності майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування: 1) моделювання професійного діалогу через організацію комунікативної взаємодії у професійно орієнтованому мовному освітньому середовищі (с. 93–104); 2) індивідуалізація і диференціація аудиторної та позааудиторної роботи іноземних студентів-медиків програмними засобами навчання (с. 105–118); 3) збагачення змісту самостійної роботи іноземних студентів-медиків шляхом впровадження спецкурсів (с. 118–131); 4) активізація професійного самовдосконалення викладачів у напрямі модернізації процесу підготовки майбутніх іноземних спеціалістів-медиків (131–139). Логічно та виважено розкрито особливості забезпечення організаційно-педагогічних умов в освітньому процесі медичного ВНЗ.

Має безумовну наукову-методичну цінність та практичну значущість, а відтак заслуговує на особливу увагу широкий спектр авторських формувальних заходів, спрямованих на реалізацію означених організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування, зокрема: використання ділових ігор та тренінгових вправ, розроблених авторкою за допомогою програмних оболонок Smart Notebook і Learningapps та систем тестування Ratos, MyTest; залучення сучасних мультимедійних, інформаційно-комунікаційних технологій; застосування комплексу тренажерів, бази тестів, що поєднують мовні, мовленнєві та комунікативні вправи (с.111–114); мультимедійний супровід практичних занять (с. 115); проведення для викладачів медичних

ВНЗ семінарів (с. 134) за авторськими програмами Ж. М. Рагріної («Особливості створення професійно орієнтованого мовного освітнього середовища у процесі підготовки іноземних студентів-медиків до професійного спілкування», «Можливості інтерактивного проєктора в процесі підготовки іноземних студентів-медиків до майбутньої професійно-комунікативної діяльності», «Рольові та ділові ігри в студентській аудиторії з різним рівнем мовної підготовки», «Аналіз сучасних методів навчання у вищій школі»); організація професійних дискусій («Інтерактивна платформа Learningapps як засіб актуалізації роботи студентів під час аудиторної та позааудиторної роботи», «Концепція «Blended learning» («Змішане навчання») у процесі професійної мовної підготовки студентів медичних ВНЗ», «Прийом «кластер» як засіб систематизації професійної медичної лексики» (с. 135–136)) та круглих столів (с. 136) і майстер-класів (с. 137–138) тощо. Такий підхід стимулює мовленнєве самовдосконалення майбутніх іноземних спеціалістів-медиків і налаштовує викладачів на вдосконалення досвіду формування у студентів готовності до професійного спілкування.

На нашу думку, особливо цінними в роботі є пошуки дисертантки в розробці та впровадженні в освітній процес дистанційних онлайн-спекурсів: «Вступ до фаху: наукове мовлення» (с. 122–124) та «Професійне спілкування: лікар – хворий» (с. 125–131).

Третій розділ дисертації присвячено експериментальній перевірці ефективності організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування та моделі формування готовності майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування. Зокрема, в п. 3.1. розкрито зміст та особливості організації педагогічного експерименту, який проводився на базі Запорізького державного медичного університету та Харківського національного медичного університету впродовж 2013–2017 рр.

Змістове наповнення третього розділу є емпірично спрямованим. Спираючись на обрану методологію дослідження, Ж. М. Рагріна здійснила

комплексну діагностику готовності майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування з використанням раніше апробованих й адаптованих авторкою методик (с. 143–144), окреслила результативність формувальних заходів шляхом анкетування студентів і викладачів (с. 148–151). Подані на с. 153–179 результати порівняльного аналізу констатувального та формувального етапів педагогічного експерименту засвідчили ефективність запропонованих авторкою формувальних заходів.

У загальних висновках, які є чіткими, логічними й виваженими, викладено основні результати дисертаційного дослідження.

Особливо значущими в прикладному сенсі є діагностичний інструментарій (с. 218–246) й авторські методичні розробки (с. 247–283), наведені в додатках до дисертації.

3. Наукова новизна результатів дослідження

Виконана дисертаційна робота суттєво збагачує теорію та методику професійної освіти, є новаторською і перспективною, має теоретичну цінність і практичне значення та свідчить про уміння дисертантки бачити актуальні наукові проблеми й успішно працювати над їхнім вирішенням.

Серед найсуттєвіших наукових результатів, отриманих дисертанткою, слід виокремити такі: 1) здійснено наукове обґрунтування та експериментальну перевірку організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування; 2) розроблено й обґрунтовано концептуальну модель формування готовності майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування; 3) уточнено зміст поняття «готовність майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування»; 4) визначено компоненти, критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування; 5) зроблено вагомий внесок в методику професійної підготовки студентів у

вищих медичних навчальних закладах, зокрема формування готовності майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування.

4. Значущість результатів дослідження для науки й практики та можливі шляхи використання їх

Значення одержаних результатів для педагогічної науки визначається тим, що обґрунтовані в дослідженні положення та узагальнення можна використати: 1) у процесі розробки та вдосконалення концепцій мовної підготовки іноземних студентів у вищих навчальних закладах України; 2) при написанні підручників та навчально-методичних посібників з педагогіки вищої школи; 3) для вдосконалення педагогічної майстерності викладачів медичних ВНЗ.

5. Повнота викладення наукових положень і результатів дослідження в опублікованих працях

Основні положення дисертації Рагіної Ж. М. досить повно висвітлені в 20 публікаціях, з яких: 6 статей – у наукових фахових виданнях України (2 з них входять до наукометричних баз), 4 – у зарубіжних виданнях, 1 – в інших виданнях України, 8 – у матеріалах конференцій, 1 – навчальний посібник.

6. Оцінка змісту й оформлення дисертації та автореферату

Дисертація та автореферат написані грамотно й оформлені згідно з чинними вимогами. Виклад основних наукових положень, висновків і рекомендацій у роботі – послідовний, логічно завершений, з чіткими формулюваннями; мова тексту дисертації – виразна, лаконічна, відповідає нормам наукового стилю. Зміст автореферату – ідентичний основним положенням дисертації. Наукова робота характеризується високою якістю та глибоким науково-методичним підходом до її виконання.

7. Зауваження до змісту дисертації

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення отриманих дисертанткою результатів, вважаємо за необхідне зазначити окремі дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

1. У першому розділі дисертації варто було б запропонувати власну інтерпретацію поняття «професійне спілкування спеціалістів-медиків», оскільки воно належить до ключових у цьому дослідженні (в дисертації, на с. 52–53, подано лише авторську дефініцію готовності майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування).

2. У роботі добре висвітлено зарубіжний досвід підготовки майбутніх іноземних спеціалістів-медиків на прикладі Великобританії, Німеччини, Італії, США. Проте, на наш погляд, у цьому контексті, з огляду на євроінтеграцію України, доцільно було б окреслити й досвід підготовки іноземних студентів у Польщі, навчання в медичних університетах якої характеризується високою якістю та повністю відповідає європейським стандартам вищої освіти.

3. Вважаємо, що варто було б ширше продемонструвати наукову дискусію щодо підготовки майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування; детальніше проаналізувати сучасні розвідки з професійної педагогіки, монографії, дисертації, автореферати дисертацій з теми дослідження або дотичних до неї тем.

4. На наш погляд, характеристику критеріїв та показників сформованості готовності майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування за компонентами (с. 93–104) доцільніше було б подати в контексті визначення структурних компонентів досліджуваного феномена – у першому розділі, п. 1.2 (с. 36–53).

5. Не зважаючи на новаторський підхід до досліджуваної проблеми, дисертантка використала 22 позиції (14%) застарілих науково-методичних джерел (рік видання – до 1990 р.), зокрема: 1) Бим И. Л. Выделение единицы обучения иностранным языкам – важнейшая предпосылка управляемого

формирования иноязычной речевой деятельности. *Иностранные языки в школе* (1975 р.); 2) Гез Н. И., Ляховицкий М. В., Миролубов А. А. Методика обучения иностранным языкам в средней школе: учебник (1982 р.); 3) Изаренков Д. И. Обучение диалогической речи (1986 р.); 4) Йотов Ц. Диалог в общении и обучении (1979 р.), 5) Леонтьев А. А. Основы теории речевой деятельности (1974 р.) тощо).

8. Загальний висновок

Зазначені зауваження та побажання не є принциповими, мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку та беззаперечну значущість наукового дослідження. Вважаємо, що дисертація на тему «Підготовка майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування» є завершеною самостійною науковою роботою, яка поглиблює знання професійної педагогіки, містить нові науково обґрунтовані результати й за актуальністю, змістом, обсягом, новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю і практичним значенням відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор, **Рагіна Жанна Михайлівна** заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,

професор кафедри теорії та практики перекладу

Класичного приватного університету

М. Д. Дяченко

Підпис М. Д. Дяченко засвідчую
Начальник відділу управління персоналом
Класичного приватного університету

"25" 11 2017р.

М. Д. Дяченко

О. В. Токмачук